Bedre Tverrfaglig innsats

Rakkestad kommune

Verktøy for å se barns ressurser og vansker i et helhetsperspektiv

Verktøy for å se barns ressurser og vansker i et helhetsperspektiv

Ulike verktøy til hjelp i daglig arbeid og samarbeid når vi er bekymret for barns helse og velvære:

- Tegn på mulig vanske eller mistrivsel hos barn og unge er en liste over mulige tegn/signaler som kan vise seg enten fysisk, psykisk, sosialt, seksuelt eller faglig, dersom et barn mistrives eller av andre grunner har behov for hjelp eller tilrettelegging.
- Risikofaktorer som sterkest predikerer at barn utvikler vansker er en oversikt over viktige risikofaktorer å ta i betraktning. De kan være primært knyttet til barnet, til kjernefamilien, eller til nettverk/samfunn. Kilde: Kvello (2010), Sosial- og helsedirektoratet (2007)
- Beskyttelsesfaktorer mot utvikling av vansker er en tilsvarende oversikt over positive faktorer som kan motvirke den negative effekten av risikofaktorer knyttet til barnet, til kjernefamilien eller til nettverk/samfunn. Kilde: Kvello (2010), Sosial- og helsedirektoratet (2007)
- Bekymringsskala vedrørende barn og unge er et redskap som skal hjelpe deg med å avklare hvor bekymret du er for et bestemt barn eller ungdom. Skalaen er et verktøy som viser hva du kan legge vekt på i vurderingen av utfordringen.
- Bekymringsskala vedrørende foresatte er et verktøy som kan hjelpe deg med å avklare din bekymring knyttet til foreldre til et barn du har kjennskap til gjennom ditt arbeid.
- Positiv psykologi, PERMA, er en modell for å få oversikt over faktorer som gjør at barnet trives og har det bra. Kilde: Seligman, Flourish (2011)

Viktig: De ulike verktøyene/skjemaene må ses i sammenheng med hverandre. Signaler på vansker er svært ulike fra person til person, og problemene kan få forskjellige uttrykk til ulike tidspunkter i livet. Din vurdering danner et øyeblikksbilde. Barnet eller familien kan være i en belastende situasjon (for eksempel skilsmisse eller dødsfall i familien), som kan gi seg utslag i en atferd som vekker bekymring. Listene over tegn, risiko- og beskyttelsesfaktorer, og bekymringsskalaene, er alle interne verktøy som kan hjelpe deg til å konkretisere «magefølelsen». Det er viktig å snakke med din leder om bekymringene, slik at observasjonen kan få flere nyanser. Når du og din leder har vurdert graden av bekymring for et barn, en ungdom eller en foresatt, skal dere beslutte hva som skal skje videre. Følg prosedyre i Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI).

Husk alltid å involvere barnet og foresatte ved undring eller bekymring, bortsett fra ved mistanke om vold og overgrep.

Meldeplikt til barneverntjeneste og politi: Meldeplikten er personlig, men drøft alltid din bekymring med leder først. Dersom du vurderer at bekymringen din krever at du informerer barneverntjenesten eller politiet, har du et personlig ansvar for å gjøre det, uavhengig av leders mening. Det er også mulig å drøfte anonymt med tjenestene dersom du er usikker.

Se også «Handlingsplan mot vold og overgrep i nære relasjoner», «Trafikklyset, seksualitet hos barn og ungdom» og «Firfotmodellen».

Tegn på mulig vanske eller mistrivsel hos barn

Psykososialt	Psykososialt	Fysisk	Faglig
- Trist og nedstemt - Stille og tilbaketrukken - Søker ikke/ avviser voksenkontakt/ hjelp - Klenger seg til voksne - Ute av stand til å etablere/ opprettholde vennskap - Ekstremt på vakt overfor andre barn/voksne - Går mye alene/ holdes utenfor - Aggressiv, ofte i konflikt - Overdrevent «voksen» eller tilpasningsvillig - Lyver, småstjeler - Vansker med blikk-kontakt - Ukritisk i relasjon til andre	- Vansker med regulering av følelser/ oppmerksomhet overfor andre - Påvirkes lett av uro i omgivelsene - Vansker med å sette seg inn i andres situasjon/ opplevelse - Sutrete, utrygg, engstelig eller skremt - Dårlig selvbilde/ selvtillit (nedsettende om seg/sine) - Irritabel og sint, eventuelt undertrykt sinne - Apatisk/passiv/ initiativløs - Interesseløs/gledesløs - Driver med selvskading	- Mye gråt - Sliter med søvnregulering - Vanskelig forhold til mat - Rastløs og urolig i kroppen - Dårlig hygiene, klær eller tannhelse - Har blåmerker/ skader på uvanlige steder på kroppen - Virker sliten og trett - Uvanlig sensitiv på lyd, lys, lukt, berøring eller lignende - Uvanlig slapp, eller uvanlig anspent - Sen motorisk/kroppslig utvikling - Tilbakegang i fungering, do-trening eller lignende	- Sen språkutvikling - Problemer med innlæring - Problemer med konsentrasjon og/eller oppmerksomhet - Prestasjonsfall - Motivasjonsproblemer **Seksuelt** - Seksualisert atferd eller interesse som bryter med aldersnormer, eller foregår uten samtykke. - Se «Trafikklyset»

Generelt:

- Endringer av fysisk, sosial, psykisk, seksuell eller faglig art
- Manglende samarbeidsevne
- Uhensiktsmessig skjermbruk/nettbruk

Fravær/ brudd på avtaler
Interesse for rus og kriminalitet
Forteller om vanskelig hendelse/ livssituasjon

Risikofaktorer som predikerer at barn utvikler vansker

Barnet

- Ruseksponert i svangerskap
- Født prematurt med lav fødselsvekt
- Generell utviklingsforsinkelse/ lavt intellektuelt nivå/ syndrom/ hjerneorganisk skade
- Irritabelt temperament
- Impulsiv, hyperaktiv, oppmerksomhets- og konsentrasjonsvansker
- Strever med å planlegge og organisere
- Sky, aktivt tilbaketrukket/utrygg
- Psykiske lidelser
- Utsatt for omsorgssvikt, mishandling, seksuelle overgrep
- Flere alvorlige somatiske sykdommer i førskolealder
- Utrygg tilknytningsstil (diagnostisert)
- Vansker med å etablere aldersadekvate vennskap – særlig fra femårsalderen
- Relasjonsbrudd til nære personer
- Utsatt for alvorlig mobbing > 1 år
- Mister foreldre/søsken i dødsfall – spesielt selvmord
- Adoptert/fosterhjemsplassert
- Rusmiddelmisbruk
- Manglende tro på egne muligheter til å påvirke situasjonen

Kjernefamilien

- Manglende nærhet i relasjonen med foresatte
- Negativ kommunikasjon
- Uklare og inkonsistente regler/oppdragelse
- Moderate eller alvorlige psykiske lidelser hos foresatte
- Langvarig høyt konfliktnivå mellom foresatte eller mellom foresatte og nettverk/slekt
- Foresatte som selv har vokst opp med omsorgssvikt/ overgrep/ mishandling
- Foresatte som har svak og/eller skadelig omsorgsutøvelse overfor barnet
- Vold eller trusler om vold
- Kriminalitet hos foresatte
- Rusmiddelmisbruk hos foresatte
- Lang og/eller flere atskillelser fra mor (mer enn én uke første leveår, og mer enn to uker i andre og tredje leveår)
- Foresatte som er arbeidsledige, uføretrygdet eller langtidssykemeldt
- Flere enn tre flyttinger i alderen 3-18 år (dersom brudd med venner, skoleskifte)
- Samlivsbrudd/ nye parforhold (foresatte)
- Familie med uavklart oppholds-status
- Familie er stigmatisert/ tilhører en lite ansett etnisitet/minoritet

Nettverk og samfunn

- Fattigdom/dårlige boforhold
- Mangelfullt sosialt nettverk
- Belastet nærmiljø med gjengdannelse, kriminalitet, arbeidsledighet og/eller rusmiddelbruk
- Barnehage eller skole som preges av høyt sykefravær eller utskifting av ansatte, lite struktur og dårlig kontakt mellom voksne og barn
- Lav sosioøkonomisk status/ Sosial ulikhet

Alvorlighetsgrad vurderes ut fra:

- Antall risikofaktorer
- Varighet av risikofaktorer
- Intensitet av risikofaktorer
- Antall livsområder/ miljøer risikofaktorene omfatter
- Antall beskyttelsesfaktorer
- Varighet av beskyttelsesfaktorer
- Intensitet av beskyttelsesfaktorer
- Om beskyttelsesfaktorene er virksomme og har tilstrekkelig styrke mot risikofaktorene

Beskyttelsesfaktorer mot utvikling av vansker

Barnet	Kjernefamilien	Nettverk og samfunn
- Medfødt robusthet - Lett temperament - Aldersadekvat kompetanse: kognitiv, språklig, sosial, emosjonell, atferdsmessig, moralsk, motorisk - Fritidsaktiviteter/interesser/talent det får bekreftelse/ mestringsopplevelse på - Framtidsorientering: planlegger sin egen livssituasjon (gjelder barn over 12 år) - Følelse av egenverd - Fravær av psykiske lidelser - Interesserer seg for, og tilpasser seg skolens krav, gode faglige prestasjoner - Tro/ overbevisning: religiøs tro eller følelse av mening/ sammenheng i livet; ser seg selv som en viktig del av en større helhet (gjelder barn over 12 år)	- Foresattes varme og utviklings-støttende omsorg: møter barnets behov for hjelp og delt glede ved utforskning, samt å bli tatt imot med trøst, godhet og hjelp til å sortere følelser når barnet søker dem - Foresattes deltakelse og interesse i barnets liv, inkludert skolegang - Konsistens i regler/oppdragelse: en trygg «leder» for barnet/ungdommen - Foresatte som har høgskoleutdannelse eller høyere, og er i jobb/utdanning - Et godt forhold til, og jevnlig kontakt med velfungerende søsken - Foresatte som tillater barnet å motta hjelp fra andre - Foresatte med god sosial støtte	- Sosialt nettverk (naboer, slekt og venner) preget av støtte - Enighet om de grunnleggende verdiene i oppdragelsen av barnet, mellom de som er aktive i omsorgen av barnet - Barnehage eller skole preget av inkludering, gode relasjoner mellom de ansatte og barna, en klar struktur og god kontakt mellom barnehage/skole og hjem - Tilhørighet i gruppe som representerer verdier innenfor samfunnets anerkjente normer - Tiltak som virker sosialt utjevnende - Minst én person som har hatt positiv betydning for barnet over tid
Sårbarhet- og stressmodell: Barn har ulik grad av sårbarhet, og utsettes for ulik grad av stress fra miljøet rundt seg. Er både grad av stress og grad av sårbarhet lav er det lav risiko for utvikling av vansker. Er enten sårbarhet eller stress høy, er det moderat risiko, og er det høy grad av begge er det høy risiko for å utvikle vansker.	**For at beskyttelsesfaktorer faktisk skal beskytte:** Må være av en type som beskytter mot risikofaktoren barnet er utsatt for. (En far med god omsorgsutøvelse utgjør en beskyttelsesfaktor mot effekten av en mor med dårlig omsorgskompetanse, mens en inkluderende skole ikke gjør det). Må ha minst samme varighet og intensitet som den risikofaktoren den skal virke beskyttende mot.	**Urettferdig fordeling:** Det synes å være et skille mellom barn som har noen få risikofaktorer og mange beskyttelsesfaktorer, og barn som har mange risikofaktorer og få beskyttelsesfaktorer. Færre er i midten.

Bekymringsskala vedrørende barn og unge

Barn med redusert trivsel?	Barn med behov for tilrettelegging	Barn med behov for spesiell støtte	Barn med risiko for skade
Barnet gir signaler fysisk/motorisk, sosialt/atferdsmessig, psykisk/følelsesmessig, seksuelt, språklig/faglig eller lignende, som vekker undring/bekymring. Eller Det er spørsmål om risikofaktorer	Barnet er utsatt for lette, men kontante belastninger, og viser tegn på mistrivsel Eller barnet er utsatt for større, men forbigående belastninger, og viser tegn på mistrivsel. Barnet kan f.eks. være påvirket psykisk og sosialt av en bestemt hendelse Eller barnet kan ha utfordringer motorisk, sosialt, emosjonelt, med språk, kommunikasjon, eller læring Eller risikofaktorer er kjent	Barnet er utsatt for belastninger over tid og viser tydelige tegn på mistrivsel Eller barnet fungerer dårlig og utvikler seg i en negativ retning på ett eller flere utviklingsområder Eller ulike tiltak er utprøvd uten at bekymring minker (tiltak uten ønskede resultater) Eller flere risikofaktorer er kjent og har vart over tid	Barnet mistrives sterkt Eller Barnet fungerer svært dårlig og viser tydelige tegn på forsinket utvikling/ skjevutvikling Flere risikofaktorer har vanligvis vart over tid
Foresattes omsorgsevne oppfattes som god. De oppsøker og gjør bruk av råd og veiledning fra barnehage, skole, helsestasjon osv. ved behov. Eller familien har redusert trivsel? (Se bekymringsskala vedrørende foreldre)	Foresattes omsorgsevne oppfattes som god Eller fysisk eller psykisk omsorgsevne er midlertidig redusert, og /eller familien har redusert trivsel	Foresattes omsorgsevne oppfattes som god, men belastningen er stor Eller fysisk eller psykisk omsorgsevne er redusert, f.eks. grunnet foreldres egne vansker	Foresattes omsorgsevne oppfattes som god, men belastningen er veldig stor Eller fysisk eller psykisk omsorgsevne er utilstrekkelig/ svært redusert

Bekymringsskala vedrørende foresatte

Familie med redusert trivsel?	Familie med redusert trivsel	Foresatte med egne vansker	Signaler hos foresatte der barnevern/ politi skal varsles
Foresatte gir signaler fysisk/motorisk, sosialt/atferdsmessig, psykisk/følelsesmessig, seksuelt, språklig/faglig, eller lignende som vekker undring/bekymring.	Foresatte har uregelmessig frammøte *Eller* Foresatte lar andre hente og levere barna, eller lar være å delta på møter og arrangementer *Eller* Foresatte slutter å overholde avtaler, melder avbud i siste liten eller kommer med ulike forklaringer på hvorfor de ikke kan delta på møter eller annet som arrangeres av skolen, barnehagen, helsesøstertjenesten eller tilsvarende	Den fysiske framtoningen er preget av: - Hyppig sykdom - Lukt av alkohol - Likegyldighet til egen fremtoning (virker ustelt) - Manglende tilpasning til situasjonen Foresatte preges av: - Irritasjon/sinne/hardhet - Usikkerhet/ sårbarhet - Nedstemthet/tristhet - Nervøsitet eller engstelse - Isolasjon	Foresatte møter ruset opp for å hente barnet *Eller* Mistanke om vold enten mot et familiemedlem eller mot barnet, eller mistanke om seksuelle overgrep (se egne tiltakskort tilknyttet «Handlingsplan for vold og overgrep i nære relasjoner»)
Eller det er spørsmål om barnet er utsatt for ulike risikofaktorer	*Eller* risikofaktorer er kjent	*Eller* andre/flere risikofaktorer er kjent og har vart over tid	Flere risikofaktorer har vanligvis vart over tid
Fortsatt god fysisk og psykisk omsorgsevne?	Endret fysisk eller psykisk omsorgsevne	Redusert fysisk eller psykisk omsorgsevne	Utilstrekkelig/ svært redusert fysisk eller psykisk omsorgsevne

Vurder alltid om din bekymring er av en slik art at du skal sende en bekymringsmelding til barnevernet, og om meldingen kan sendes med foreldrenes samtykke (hovedregel er å informere).
Ved mistanke om vold eller overgrep, skal foreldre ikke informeres om meldingen.

PERMA-modellen for trivsel (well being)

Positive følelser	Engasjement	Relasjoner	Mening	(Accomplishments)
Positive følelser er en essensiell del av vår velvære og trivsel. Det handler om opplevelse av lykke, glede, håp, kjærlighet, takknemlighet osv. Å kunne fokusere på positive følelser er mer enn bare å smile, det er evnen til å være optimistisk og se fortid, nåtid og fremtid fra et positivt perspektiv. Det er mange helsemessige fordeler for optimisme og positivitet. Når noen nyter oppgavene i livet sitt, er det mer sannsynlig at de klarer å utholde og overvinne utfordringer gjennom kreative og alternative løsninger.	Engasjement i aktivitetene i våre liv er viktig for oss for å lære, vokse og pleie vår personlige lykke. Alle er forskjellige og vi finner glede i ulike ting, enten det er å spille et instrument, utøve sport, dans, engasjere oss politisk, jobbe med et interessant prosjekt på jobben eller dyrke en hobby. Når vi fokuserer på å gjøre det vi virkelig liker og bryr oss om, kan vi bli så engasjert i øyeblikket at vi kommer i en tilstand kalt «flyt» («flow»), hvor man helt glemmer tid og sted. Denne typen «flyt» av engasjement er viktig for å utvikle vår intelligens, ferdigheter og følelsesmessige evner.	Forhold og sosiale forbindelser er blant de viktigste aspektene i livet. Mennesker er sosiale vesener som trives med forbindelser, kjærlighet, intimitet og en sterk emosjonell og fysisk samhandling med andre mennesker. Å bygge positive relasjoner med foreldre, søsken, venner, lærere, naboer osv. er viktig for å spre kjærlighet og glede. Å ha sterke relasjoner gir deg støtte i vanskelige tider. Undersøkelser viser at smertesentrene i hjernen blir aktivert når vi er i fare for å bli isolert. Dette er trolig fordi isolasjon i et evolusjonært perspektiv, ville vært det verste vi kunne oppleve med tanke på overlevelse. Tilhørighet reddet liv.	Å kjenne en hensikt og mening med å være på denne jorden er viktig for å leve et lykkelig liv. I stedet for jakten på fornøyelser og materiell rikdom, er det en faktisk mening med livet. Slik mening gir folk en grunn til å leve og en opplevelse av et større formål i livet. Å forstå den større betydningen av innsatsen du gjør på skolen, hjemme eller på fritiden, vil hjelpe deg til å nyte oppgavene mer og bli mer fornøyd. Vi er på vårt beste når vi bruker tid på noe som er større enn oss selv. Dette kan handle om religiøs tro, sosialt arbeid, familie, politikk, veldedighet, et profesjonelt eller kreativt mål.	Å ha mål og ambisjoner i livet kan hjelpe oss med å oppnå ting som kan gi oss en følelse av mestring og prestasjon. Du bør sette realistiske mål som kan oppnås, og bare det å gjøre en innsatsen for å nå disse målene kan gi deg en følelse av tilfredshet. Når du endelig oppnår disse målene, kan du kjenne en følelse av stolthet og oppfyllelse. Å oppnå ting i livet er viktig for å få oss til å utvikle oss og blomstre. Selvdisiplin viser seg å være dobbelt så viktig som IQ for faglig suksess. Alle trenger å gjennomføre noe, fullføre realistiske mål. For å oppnå trivsel og lykke, må vi være i stand til å se tilbake på livet vårt med en følelse av å ha fått til noe.
Når har du det godt, føler optimisme, velbehag, takknemlighet el.l.? Har det skjedd noe positivt i dag?	Hva engasjerer deg på en god måte? Hva elsker du å holde på med? Når får du brukt styrkene dine best?	Hvem opplever du tilhørighet til? Er det måter du kan knytte deg nærmere andre, eller få mer tid med dem som betyr mest for deg?	Hvilke aktiviteter oppleves som mest meningsfulle for deg? Hva får deg til å føle tilhørighet til noe som er større enn deg selv?	Hva har du fullført i det siste? Hva kan du være stolt av? Hva hjelper deg til å holde fokus på målene dine?